

RIIGIKOGU

IV koosseis.

IX istungjärk.

220. koosolek. 9. veebruaril 1932.

Sisu:

1. Teatamine komisjonidesse antud seaduseelnõudest.
2. Eesti Vabariigi 1931/32. aasta kulude ja tulude lisaelarve nr. 1 arvel eelkrediitide määramise seadus nr. 2 — I lugemisel.
3. Rahaasjanduse komisjoni laiendatud koosseisu esitis Riigi eelarve seaduse § 34 põhjal Kohtu- ja siseministeriumile määratud eelkrediidi asjas.
4. Eesti-Soome kaubandus- ja laevanduslepingu muutmise protokollki kinnitamise seadus — III lugemisel.
5. Tervishoiupersonaali kutsetegevuse seadus — III lugemisel.
6. Rahvusvahelise põllumajandusliku hüpoteekaarkrediidi seltsi asutamise konventsiooni, asutamiskirja ja põhikirja kinnitamise seadus — II lugemisel.
7. Kohtumaksude ja -kulude asjas administratiivkohtukorra muutmise seadus — II lugemisel.
8. Kreenholmi puuvillasaaduste manufaktuuri osaaühisusele veejõujaama laiendamise ja energia edasiandmise kontsessiooni põhilauset seadus — II lugemisel.

Koosoleku avab Esimees **K. Einbund** kell 17.15 min.

Sekretäri kohal sekretär **A. Schulbach.**

1. Teatamine komisjonidesse antud seaduseelnõudest.

Sekretär: Riigikogu juhatus andis:

1. välismaalastele teenistusloa andmise seaduse üldkomisjoni;
2. maanteede seaduse § 40 täiendamise seaduse üldkomisjoni;
3. maal asuvate kinnisvarade kinnisvaramaksu muutmise seaduse muutmise seaduse rahaasjanduse komisjoni;
4. omavalitsuste maksuseaduste muudatuste seaduse muutmise seaduse rahaasjanduse komisjoni.

Juhataja: Rahaasjanduse komisjoni laiendatud koosseisu esitis Riigi eelarve seaduse § 34 põhjal Kohtu- ja siseminister-

riumile määratud eelkrediidi asjas. — Rahaasjanduse komisjoni laiendatud koosseisu aruandja rkl. Sootsi puudumisel jääb käesolev päevakorra-punkt vahele.

2. Eesti Vabariigi 1931/32. aasta kulude ja tulude lisaelarve nr. 1 arvel eelkrediitide määramise seadus nr. 2 — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni laiendatud koosseisu aruandja **M. Martinson**: Rahaasjanduse komisjoni laiendatud koosseis võttis vastu valitsuse esitise eelkrediidi määramise suhtes Hariduse- ja sotsiaalministeriumile, Põllutööministeriumile ja Teedeministeriumile kokku 486.115 krooni suuruses, nii nagu valitsuse poolt oli esitatud. Käesoleva krediidi nõudmine sisaldab endas tervishoiu- ja hoolekandevalitsusele 100.000 krooni maksuta leiva andmiseks töötatöölise puudustkannatavatele perekondadele, peamiselt nende lastele. Siamaani said 10.000 last töötatöölise perekondadest tasuta leiba. Praegu on krediidid lõppenud, ja valitsus leiab, et kuna töötute arv on kasvamas ja töö leidmine piiratud, ja isegi töötatöölisele suurelt osalt ei saa anda töötatöölise krediidi abil tööd, siis paratamata tuleb puudustkannatajate lastele ja osalt ka perekonna liikmetele tasuta leiba anda kuni kevadeni, s. o. kolme kuu kestel. Selleks on ette nähtud puudustkannatajaile see leivakvantum 3 kuu kohta, mis võidakse valmistada 45 kilost rukkist, kuu kohta oleks 15 kilo, see teeb välja 500 tonni rukist, mis võetakse riigi rukkitagavarast hinnaga 150 krooni tonn, ümmarguselt 75.000 krooni väärtuses. Peale selle muidugi terade ümberjahvatamine, igasugused veokulud ning teised kulud tulevad veel juurde, nii et ümmarguselt teeks välja see summa 100 tuhat krooni.

Järgmine krediit — 34.115 krooni — on ette nähtud põllumajanduse osakonnale seakasvatamise edendamise ja peekonifondi jaoks. Möödunud aastal ei olnud täpselt ette näha sarnast suurt sigade arvu tõusu, nagu see aasta lõpuks välja kujunes. Nii et selleks määratud summad juba jaanuarikuu keskel lõppesid. Et aga kuni uue eelarveni siiski välja tulla ja seapidajatele võimalik oleks anda juurdemaksu, — et meie seakasvatus ei hävineks praegustes

majanduslikkudes raskustes — vähemalt sarnase väikese lisatasuna nagu seni, siis valitsuse kalkulatsioonide järele kuluks selleks ära veel 34.115 krooni.

Edasi Teedeministeeriumi alal on küsitud 2.000 krooni. Summa on ette nähtud sagedama ühenduse pidamise otstarbeks Rohuküla, Heltermaa ja Hiiu vahel. Seni nagu teada olid soojad ilmad, mis ei võimaldanud mööda jääd ühendusepidamist, laev käis aga ainult iga 2 nädala tagant kord, mis kohalikkudele elanikkudele suureks raskuseks oli. Kohalikkudele elanikkudele vastutuleku mõttes Teedeministeerium pidas tarvilikuks muuta laevaihendust Rohuküla—Heltermaa—Hiiu vahel sagedasemaks ja sõlmis ka Balti päästeseltsiga lepingu, nii et nüüd igal nädalal kord laev nende sadamate vahel liigub ja ühendust peab niikaua, kui tuleb jääaeg, kus hobustega üle jää käia võidakse. Seda krediiti on valitsus juba ette ära tarvitanud heas usus, et Riigikogu temale seda ei keela, kuna see saarterahva seisukohalt vajalik ja paratamata oli.

Peale selle on veel küsitud kõige suurem summa — 350 tuhat krooni — töötatöölisele hädaabitööde muretsemiseks. Selle summa äratarvitamise kohta üksikasjalikum kava valitsuse poolt esitatud ei olnud, kuidas seda täpsemalt mõeldakse ära tarvitada, küll aga valitsuse esindaja härra Teedeminister komisjonis toonitas, et summade tarvitamine sünnib samuti, nagu eelmiste summade juures, mida Riigikogu selleks otstarbeks valitsusele määras.

Peale selle on veel seaduseelnõu selguskirjas ette nähtud, et valitsus tahab töötatöölise registreerimist ja töötasu norme uuesti revideerimisele võtta, tasunorme vähendada, kui vähegi võimalik on, et töötud ei saaks rohkem hariliku töölise tasunormist. Siis on ka ette nähtud, et kõige suuremat abi vajavad töölised esmajoones tööd võiksid leida ja et oleks võimalus töötatöölisi põllutööle paigutada, kus nad saaksid prii söögi ja korteri, kuna riik maksaks töötule hädaabitööde perioodil osa rahalisest tasust. Neiks otstarbeiks minevad summad loodab valitsus saada suhkrutollist, 1.200.000 krooni aastas, see tähendab, kui eelkrediitide väljamaksmine teostub kolmel kuul — veebruaris, märtsis ja aprillis —, siis võib arvestada 300.000 krooniga. Tähendab, valitsus annab eelnimetatud summad niivõrt välja, nagu need laekuvad, kui neid aga rohkem laekub, siis kantakse nad juba tulevase aasta eelarve summadesse.

Komisjon võttis nimetatud eelnõu vastu, aga sealjuures märgiti ka ära, et summad, mis ette nähtud töötatöölisele tööd muretsemiseks, on läinud peamiselt linnadele, et nende summade arvel on linnades hädaabitööde ette võetud, kuna aga maakondades neid võrdlemisi vähe on suudetud teostada. Näidati ka, et ei ole küllalt kindlakujuliselt maakondades organiseeritud sarnaseid töid, et töötatöölisi oleks võimalik sinna töödele paigutada. Kui nüüd nende summade arvel suuremalt osalt linnades töid tehakse, siis väga palju sarnastest töödest on nähtud ette linnade eneste eelarve korras tehtavate tööde näol, nii et töötatöölise krediit teisest küljest oleks kergenduseks linnaomavalitsustele linna eelarvete seisukohalt, kuna meie maaomavalitsused oma eelarvete kergendamiseks sellelt seisukohalt nendest summadest peaaegu mingit toetust ei saa, mida põllumeeste esindajad komisjonis ka loomulikuks pidada ei saanud. Leiti, et kui summe tuleb anda töötatöölisele, siis kindlasti tuleb juhtida neid ka maakondadesse, et seal teedekapital kergendusi võiks näha j.n.e., et laiemad rahvakihid ka võiksid kasu saada peale linnakodanikkude. Toodi ette, et maakondades on raske sarnaseid töid leida talvel, aga talvel on kergem vedada kive kui suvel, ka võib kruusa välja võtta ning vedada, nii et hea tahtmise juures on võimalik ka maakondades tööd leida. Kui summad tulevad suhkrurahadest, ega siis linnad suhkrut üksi ei tarvita, vaid seda tarvitatakse ka maakondades. Siis sooviti, et härra minister ütleks, kuivõrt on neid summe maakondadesse juhitud ja kuivõrt mitte. Viimasel koosolekul, kus ma aruandjana selle küsimuse üles tõstsin, puudus härra minister koosolekult, nii et vastus jäi saamata. Loodame, et täna on võimalik sellele vastust saada kindlakujulisemalt, kuivõrt on võimalik maakondadesse töötatöölise summe anda.

Meie teame, et üks osa töödest ei ole mitte niivõrt hädavajalikud, kuivõrt selleks, et töötatöölisele tööd anda, aga et tööde iseloom sarnane oleks, mida paratamata peaks tegema, seda nende tööde kohta sagedasti öelda ei või ega saa. Kuna maakondades isegi maaparandusetöid oleks võimalik teha, pealegi on meil mõttes mõlkunud ja on ka siit Riigikogu kõnetoolilt sellest räägitud, et töötatöölise keskelt tuleks neid perekondi otsida, keda võiks maale elama paigutada, mis näitab meile seda, et selleks tuleks nendele maapinda leida, siis oleks loomulik, et töötatöölise

krediitidega maad hakatakse korraldama, kuivatama, parandama niivõrt, et need perekonnad võiksid seal eluaseme leida. Et nemad oma tööjõuga ja töötatöölise krediitidega saaksid osaliselt seda tööd teha, selles suunas aga eeltöid tehtud ei ole. Sellele alale töötatöölisi ei ole paigutatud. Töövõimalusi on neile ainult linnades püütud leida.

Edasi võeti komisjonis vastu sooviavaldu, et töötatöölisi püütaks paigutada maale põllupidajate juurde eeldusega, et põllupidajad töölisele annaksid korteri ja söögi, kuna tasu maksaks riik. Valitsuse seletuskirjas seaduseelnõu juurde on öeldud, et riik ainult osalist rahalist tasu võiks maksta. Sooviavaldu näeb ette, kui töötatöölised põllumeeste juurde lähevad, et rahalise tasu tervelt maksab riik. See tasu ei tuleks suurem sellest, mida riik niikuinii linnas neile maksab, sest teised soodustused saavad nad põllumeeste käest. Sellele toodi vastuväiteid pahemalt tiivalt, toonitades, et see jääb vagaks sooviks. Öeldi veel kurjemaltki selle kohta, mis tähendab see, kui töötatöölisi hakatakse maale paigutada. See olevat orjadega kauplemise taoline. Pean ütleva, et ka isiklikult ei looda, et töötatöölisi suuremal arvul saaks põllupidajate juurde maale paigutada, eriti aga talvekuudel, sest see on alles algus ja siijamani pole meil selles asjas kogemusi. Kord aga tuleb sellega algust teha, ja tulevikus võime siis juba kogemuste kohaselt seda küsimust paremate tagajärgedega kasutada. Siiski ma julgeksin öelda, et kord sellega algust tuleb teha. Kui väga suuri tagajärgi kätte ei saada, siis mingeid peaks ikkagi saama. Ma julgeksin Riigikogule veel tõendada, et põllutöökoda ka sarnase seisukoha oma eelmisel koosolekul vastu võttis. Teen ettepaneku.

esitatud seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel kolmepäevalise vaheajaga I ja II lugemise vahel.

Juhataja: Riigikogu asub vahelejäänud päevakorra-punkti juurde.

3. Rahaasjanduse komisjoni laiendatud koosseisu esitis Riigi eelarve seaduse § 34 põhjal Kohtu- ja siseministeeriumile määratud eelkrediidi asjas.

Rahaasjanduse komisjoni laiendatud koosseisu aruandja J. Soots: Lugupeetud

rahvasaadikud! Käesolev Vabariigi Valitsuse otsus on tekkinud sellest, et käesoleval aastal on puudus tulnud neist summadest, mis eelarvega määratud kohtutunnistajate ja kohtuekspertiisi tasuks. On selgunud, et 1. jaanuariks selleks aastaks on jäänud selleks otstarbeks õige väike summa, nii et tervet jaanuarikuud läbi ei saa. Kuna tunnistajate tasu on seadusega ette nähtud, seda jätta välja maksmata ei saa, siis tuli valitsusel paratamata suurendada krediiti, ja selleks otstarbeks on valitsus määranud lisakrediiti 7 tuhat krooni. Eelarve-seaduse põhjal peab see otsus tulema Riigikogusse teadmiseks võtmiseks, sellepärast esitas valitsus järgmise esitise:

„Riigikogu otsustab:

Teadmiseks võtta Vabariigi Valitsuse 27. jaanuari 1932. a. otsus Kohtu- ja siseministeeriumi 1931/32. a. lisaeelarve nr. 1 arvel Kr. 7.000 suuruses eelkrediidi avamise asjus kohtuliku asjaajamise ja abiandmise kulude katteks.“

Rahaasjanduse komisjon, kus esitis arutusel oli, leidis Vabariigi Valitsuse tegevviisi õigustatud ja põhjendatud olema ja esitab selle esitise Riigikogule vastuvõtmiseks.

Esitis võetakse vastu.

4. Eesti-Soome kaubandus- ja laevanduslepingu muutmise protokollki kinnitamise seadus — III lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja J. Jaanis.

Seaduseelnõu võetakse vastu ühes redaktsiooniliste parandustega paragrahvide viisi ja terve sisu korraga.

Aruandja J. Jaanis: Teen ettepaneku, see seaduseelnõu vastu võtta redaktsiooni komisjoni andmata, sest redaktsiooni komisjon on seaduseelnõu läbi vaadanud.

Ettepanek võetakse vastu.

5. Tervishoiupersonaali kutsetegevuse seadus — III lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja J. Klement.

Juhataja: Seaduseelnõu paragrahvide teksti ettekandmine jääb ära. Hääletan peatükkide viisi.

Pealkiri ja 1.—9. peatükk — §§ 1—36 — võetakse vastu.

(10. peatükk §§ 37—41.)

Hariduse- ja sotsiaalministri abi A. Mõttus: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Seaduseelnõu II lugemisel tegin mina § 39 juurde vastava paranduse ja täienduse. III lugemisel on mul au sama parandust korrata neilsamadel motiividel, mis II lugemisel ette kandsin. Ühtlasi juhiksin lugupeetud Riigikogu liikmete tähelepanu järgmisele asjaolule. Käesoleva seaduseelnõu ühes teises osas, nimelt rohuteadlaste kohta käivas osas, on umbes analoogiline seisukord. Üldkomisjonis vaieldi selle vastu, kui valitsuse eelnõuga sooviti anda mittekõrgema haridusega rohuteadlastele võimalus töötada apteegis ülemineku-ajajärgul seni, kuni leidub tarvilik arv kõrgema haridusega inimesi. Seal Riigikogu liikmed surusid peale ja nõudsid seisukoha omaksvõtmist, et ei ole tarvis mittekõrgema haridusega inimestele anda võimalust töötada siis, kui on tarvilik arv kõrgema haridusega inimesi olemas. Kuid lõppudelõpuks võeti vastu kompromiss-seisukoht, nimelt et ülemineku-ajajärgul antakse tarvidust mööda mittekõrgema haridusega rohuteadlastele võimalus apteekides töötada niipalju kui tegelik töö nõuab. Nüüd tahetakse aga siin valitsuse seisukoha vastu peale suruda meile terve hulk inimesi, kellel ei ole vastavat ettevalmistust, kuna on ometi ette näha, et meie nende kõigi tööd praegu tervishoiu alal ei vaja. Sellele juhtisime tähelepanu ka komisjonis, ja esimesel korral üldkomisjon asuski seisukohale ja rahuldab meie nõudmisi, saime teatud kompromissi. Kuid teinekord on üldkomisjon oma seisukoha muutnud. Kui nüüd üldkomisjoni teistkordne ettepanek vastu võetakse, siis meie seisame suurte raskuste ees. Emba-kumba, kas peame korraldama eksameid sarnaselt, et suurema osa inimesi läbi kukutame, või peame mõne teise tee leidma, kuidas sellest hoiduda, et ilmaasjata inimesi ei tuleks tervishoiu alale, keda meie tegeliku töö jaoks ei vaja.

Neil kaalutlustel on mul au korrata ettepanekut, mille II lugemisel tegin, ja loodan, et lugupeetud Riigikogu liikmed selle ettepaneku poolt hääletavad.

Minu ettepanek kõlab järgmiselt:

1) § 39 teises lõikes kustutada II lugemisel vastuvõetud parandus ja see lõige vastu võtta I lugemisel vastuvõetud kujul;

2) § 39 täiendada järgmiselt: võtta juurde kolmanda lõikena: „Arvesse võttes tegelikku tarvidust võib Tervishoiu ja Hoolekande direktor erandilistel juhtudel võimaldada katsete tegemist ka isikuile, kes pärast eelmises lõikes nimetatud tähtaega omandanud roodu või sõjaväe velskeri kutse.“

Aruandja J. Klement (lõpusõna): Ma kandsin ette II lugemisel motiivid, mille tõttu üldkomisjon selle redaktsiooni pidas tarvilikuks, milline redaktsioon II lugemisel vastu võeti. Üldkomisjon lähtus seisukohalt, et kui on asutud seisukohale, et rooduvelskereile, kes Vene ajal ja vabadesõja ajal kursused lõpetanud, anda õigus eksameid teha, siis peaks laiendama seda ka teiste sõjaväevelskerite peale, kes on käesoleva seaduse vastuvõtmiseni vastavad eksamid teinud.

Seepärast arwab üldkomisjon, et ei ole tarvis vahet teha nende vahel, kes on lõpetanud varem ja kes nüüd lõpetavad. Seepärast ei ühine ma selle ettepanekuga.

Juhataja: Panen Hariduse- ja sotsiaalministri abi härra Mõttus'e ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepanek on tagasi lükatud 25 häälega 23 hääle pooltolemisel. (Hüüded: Sedelitega!) Nõutakse sedelitega hääletamist. (Hääletatakse.) Ettepanek on vastu võetud 42 häälega 32 hääle vastu ja 2 erapooletuks jäämisel.

10. peatükk — §§ 37—41 — võetakse vastu ühes parandusega.

Seaduseelnõu terve sisu võetakse vastu korraga.

6. Rahvusvahelise põllumajandusliku hüpotekaarkrediidi seltsi asutamise konventsiooni, asutamiskirja ja põhikirja kinnitamise seadus — II lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja J. Jaanis.

Seaduseelnõu võetakse vastu II lugemisel.

7. Kohtumaksude ja -kulude asjas administratiivkohtukorra muutmise seadus — II lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja A. Jõeäär.

Juhataja: Jätan ära käesoleva seaduseelnõu paragrahvide teksti ettekandmise.

Seaduseelnõu võetakse vastu II lugemisel.

8. Kreenholmi puuvillasaaduste manufaktuuri osaiühisusele veejõujaama laiendamise ja energia edasiandmise kontsessiooni põhilause seadus — II lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja V. Hasselblatt.

Üldkomisjoni kaasaruandja J. Holberg.

Juhataja: Jätan ära seaduseelnõu paragrahvide teksti ettekandmise.

(Pealkiri.)

A. Jõeäär: Lugupeetud rahvasaadikud! Meil on viimasel ajal moeks saanud seadusi ümber ristida ja anda neile uus, sisule vastav ning tabav nimetus ametliku meremaopikkuse pealkirja asemel. Kui ma tahaksin seda teha ka käesoleva seaduse pealkirjaga, siis teeks juhataja mulle kahtlemata märkuse, sest selle seaduse õige pealkiri oleks sarnane, mida avalikult nimetada ei tohiks Eesti Vabariigi prestiihi pärast. Sellepärast peab leppima vähemtabavama ja ainult osaliselt seadust iseloomustava ettepanekuga: nimetada see seadus: „Kuradile sõrme andmise seaduseks“. Ma ütlen aga juba ette, et ma kirjalliku ettepanekut selle kohta ei tee, nii et juhatajal ei pruugi pärast hääletamisel konstateerida, nii kui ühel eelmisel juhul, et ettepanekut pole tehtud ja sellepärast seda ka pole hääletatud. Minu ettepanek komisjoni poolt esitatud pealkirja kohta on: pealkiri tagasi lükata,

ja kuna ettepanek on puht negatiivne, ei tule ta iseseisvalt loomulikult hääletamisele.

Kõigepealt paar sõna selle kohta, mis pärast käesoleval korral minu arvates tegemist on, nagu ma juba ütlesin, kuradile sõrme andmise seadusega, ja siis — miks kuradile sõrme mitte ei tuleks anda.

Eesti vanasõna ütleb: „Anna kuradile sõrm, tema võtab käpa“, või „anna kuradile luba kiriku minna, tema kipub kantslile“. Praegu on tegemist küll n. n. „väikse kontsessiooniga“, kuid kõik senised kogemused näitavad, et selle abil tahetakse kogu Narva kose oma võimu alla saada, vähemalt senikaua kõik kose kosilased eemale kohutada, kuni õige aeg on tulnud väikse kontsessiooni omanikul kogu kosele käppa peale panna. Ma ei hakka siin pikemalt kirjeldama neid keerdkäike Narva kose ümber, mis seni on aset leidnud, ja

ma arvan, küllalt on, kui 1) meelde tuleb tuda väikesest kontsessioonist huvitatud ringkondade teotsemist välismaal selles sihis, et nurja ajada suure kontsessiooni väljaandmist, ja 2) tutvuneda viimastel päevadel ajakirjanduses ilmunud teadetega Dickinson'i loobumise põhjuste üle.

Ma piirdun sellega, et luban endale ette lugeda eestikeelses tõlkes ühe suurest kontsessioonist huvitatud Inglise firma kirja, mis peaks kahtlemata huvitama Riigikogu liikmeid. See kiri laseb meid pilku heita ühele telgitagusele momendile, kergitab silmapilguks eesriiet. Kuid sellestki jätkub. Kiri on järgmine: „London, 2. märts 1931. Täna külastas meid hra Klaus Scheel, pangamajast G. Scheel ja Ko Tallinnas, soovides teada saada, kas ja kunas meie alustame Eesti elektrofitseerimise alal omi töid. Tema tõendas, et tema ja teised imestavad, et keegi võib Eesti pakumist tõsiselt võtta ja arvata, et sellega Eestis ka raha teenida võib ja et igatahes tervet seda kava ei saa teostada ilma kokkuleppeta Kreenholmi manufaktuuriga, kelle üheks direktoriks tema, Klaus Scheel, on. Ta kinnitas meile, et kui meie seda plaani teostama hakkame, siis ei leidu Eestis nii palju elektri tarvitajaid, et see kava ennast ära tasuks. Meelde tuletades, et Teie meie varemalt tähendanud olete, et tema firma tegutseb Saksa ettevõtjate agendina, siis ei tahtnud meie endid tõmmata lasta läbi-rääkimistesse ega anda mingisugust informatsiooni oma kavatsuste kohta selles asjas. Meie teatame sellest kõigest Teile sellepärast, et lubasime Teid kursis hoida kõigea, mis selles asjus siin sünnib. (Allkiri).

P. S. Hra K. Scheel kinnitas meile, et (Kreenholmi) manufaktuuril on üks kava parlamenti sisse antud, mille kinnitamisest nad ootavad. See kava volitaks neid uusi turbiine 1000 kv. suuruses sisse seadma nende manufaktuuri jaoks, kuid nad ei hakkaks parlamendilt vastavat luba nõutama, kui nad teaksid, et meie oma töödega algame.“

Sel puhul muu seas peatume mööda minnes ka küsimuse juures, kes see on, kellele seda sõrme praegu antakse. Edaspidi tuleb seda küsimust pikemalt käsitada, analüüsides probleemi, missuguse kapitaliga, kas poliitilise või majanduslikuga, siin tegemist on. Pealkirjast leiame küll „Kreenholmi puuvillasaaduste manufaktuuri osaiühisuse“ nimetuse, kuid see on ainult viisakas silt. Nähtavasti tahetakse seda kibedat pilli, mida Riigikogu ja Eesti rah-

vas selle seaduse näol peab alla neelama, temale teise nime all sisse anda. Kuid § 8 ütleb otsekohe: „kontsessioonäärile jääb õigus edasi anda kontsessiooni lepingu alusel saadud õiguste kasutamist, kas osalt või täies ulatuses Virumaa Eelektri aktsiaseltsile.“ Kui teame, kes selle aktsiaseltsi seljataga seisavad, siis teame, kellele Narva kosk läheb.

Virumaa Eelektri aktsiaseltsi seljataga seisab üks tuntud kohalik pankur ja väljamaa kapital. Sellest ettevõttest on rahaliselt huvitatud ka soliidne firma Siemens-Schuckert, seesama Siemens-Schuckert, kes veel 1930. a. esitas Majanduseministeeriumi kaudu Vabariigi Valitsusele kindla ettepaneku suure kontsessiooni kava teostamiseks. Selle kava järele kavatseti kohe välja ehitada $\frac{1}{4}$ kose kogujõust ja ülejäänud $\frac{3}{4}$ — 7 aasta jooksul. Selle ettepaneku tegemist võimaldasid üksikasjalised kalkulatsioonid ja andmed meie elektrienergia tarviduse kohta. Viiks liiga kaugemale nende juures üksikasjaliselt peatuda. Jätkub selle fakti ettetoomisest tõenduseks, et suure kontsessiooni väljavaated pole sugugi fantastilised, vaid täiesti reaalsed.

Kui viimastel aastatel korda ei läinud suurt kontsessiooni välja anda, siis peale: 1) telgitaguste urgitsemiste ja 2) nende väikese kontsessiooni tegelikkudele kasutajatele antud lubadused ja nende põhjendamata suured nõudmised on teinud suure kontsessiooni väljaandmiseks, — on väljaandmise ebaõnnestumise põhjuseks mitte see, et puuduvad energia tarvitajad, või et ehitus ennast ära ei tasuks, vaid põhjuseks on praegune erakorraline üleilmaline majanduslik ja rahanduslik kriis, mis praeguses olukorras tarvili kapitali soetada ei võimalda.

Kõige selle pärast on esimene nõue riigi ja rahva huvides, et väike kontsessioon ei takistaks ega teeks koguni võimatuks hiljemalt suurt kontsessiooni kasutama hakata. Selle kohta ei tohiks olla kahte arvamist. Kui küsime, kas esitatud eelnõu järgi antav väike kontsessioon takistab suure kontsessiooni väljaandmist, või teeb selle võimatuks, siis, et sellele küsimisele vastust leida, peame kõigepealt teadlikud olema väikese kontsessiooni tagamõttest, ja teiseks, üksikasjalikult analüüsima esitatud eelnõu üksikuid paragrahve.

Mis puutub väikese kontsessiooni kava tagamõttesse, siis näib nendele inimestele, kes majanduslikult mõtlevad ja kalkulatsioonid teinud, selge olevat, et esialgul min-

git majanduslikku kasu elektrienergia kasutamine väikese kontsessiooni alusel praegu ei annaks. Kasusid loodetakse saada suure kontsessiooni omamisel, ehk lõigata suurelt kontsessioonäärilt, kui siiski kõigi ootuste peale vaatamata suur kontsessioon soodsatel tingimustel rüppe ei lange praegustele väikese kontsessiooni soovijatele. Suur kontsessioonäär peaks aga seda vahet kasu maksma Eesti rahva arvel, kellele tema muidugi siis sedavõrt vähem tasuks kontsessiooni eest.

Mida leiame seaduse seletuskirjas selle kohta, kes oleksid väikese kontsessiooni elektrienergia tarvitajad? Meie leiame, et need peavad olema õlivabrikud, ja õli omaninna allasurumiseks olevat vaja muretseda odavat energiat. Loodetakse müüa aastast õlitööstustele 20 miljonit kilovatt-tundi, müügihinnaga 2—3,75 senti kilovatt-tund, senistest aurujõul töötavatest elektrijaamadest hinnaga 8—25 senti kilovatt-tund saadava energia asemel.

Riigi põlevkivitööstuse direktor, kes seni eduga seda tööstust on juhtinud ja omal alal täiesti asjatundja, tuleb üksikasjaliste ja põhjalikkude arvutuste põhjal järeldusele, mina üksikasjalikke andmeid ette ei hakka kandma ja teie aega sellega kinni pidama, et:

1. Praegustes oludes suudab Eestis juba keskmine ärilisel alusel töötav põlevkiviküttega jõujaam märksa odavamalt elektrienergiat produtseerida ja müüa, kui ärilisel alusel töötav veejõujaam Narva kosel.

2. Praegusel tehnika arenemisastmel annab a) iga mäetööstus peent põlevkiviprügi, mis kõige otstarbekohasemalt kohepealses jõujaamas ära kasutatud saab, b) iga õlivabrik — põlevat gaasi, mis jõu saavutamiseks ära kasutatud peab saama ehk vastasel korral kasuta korstna kaudu õhku paisatama.

3. Loomulikkudes oludes iga põlevkivitööstus Eestis peab esinema elektrienergia müüjana, aga mitte ostjana; kui „Kiviõli“ a/s. siiski oma õlitööstusele elektrienergiat Narvast võtta kavatseb, siis sünnib see vastuoksa ratsionaalsuse ja ökonoomsuse põhimõtetele sel lihtsal põhjusel, et suurte võlgadega ja katseperioodi kahjudega koormatud „Kiviõli“ aktsiaseltsil kapitalid puuduvad oma jõujaama ehitamiseks, kuna samal ajal üks elektri suurfirma välismaal „Kiviõli“ elektriseltsile Narva elektrijõujaama ja elektriliini ehituseks tarviline materjali pikaajalise kaubakrediidi näol annab.

Insener Raua arvates ühe aasta jooksul võiks Kohtla õlivabriku gaasidega jõujaa-maküttes valmistada 10,9 milj. kv. t., nii et Kohtla õlivabriku korstnagaasidest, mis vastasel korral kasuta korstnasse lendak-sid, üksi 3200 kv. jõujaama kütteks 3000-tunnilise aasta koormatuse juures jätkuks.

„Kiviõli“, mida finantseerib sama tun-tud pankur, kellest juba eelpool kõnet oli, koos välismaa kapitaliga, on nähtavasti vaatamata sellele, et tolele ettevõttele kau-nis lähedal seisab härra Imelik, kelle ime-likust üleminekust meil veel rääkida tuleb, — siiski nii imelikult juhitud, et temal hinge sees hoidmiseks igasuguseid erakordseid abinõusid vaja on tarvitusele võtta. Eks olnud tolliersats, bensiinimaksu tõstmine välismaa bensiinilt, mis kümned miljonid Eesti kodanikkude taskust üle pumpas ben-siinihinna tõstmise näol „Kiviõli“ kaudu viimase finantseerijate tasku, eks olnud see ka üks imelik võte, kui mitte rohkem öelda. Kuid ma nimetasin seda viimast imelikku võtet seepärast, et see kõige värs-kem ja kõige rohkem meeles on, aga muud asjad on juba ajalukku jõudnud.

Üks keskerakondadele lähedalseisev leht avaldas 27. septembril 1930. aastal ühe artikli pealkirja all „Riiklikud huvid ja erakapital“. See artikkel on käesoleva kü-simusega sedavõrt seotud, et paratamat-a tema sisuga tuleb veidi tutvuneda. (V a h e l- h ü ü e.) Ei, see ei ole „Postimees“. Seal kirjutatakse järgmist: „Riiklikud huvid ja erakapital. Valitsus soodustab viimast eel-miste arvel. Hiljuti möödus ajakirjanduses väike sõnum selle kohta, et K. Scheeli al-gatusel asutatud „Eesti Kiviõli elektriseltsi“ nõukokku tahetakse kutsuda nimekaid poli-তিকategelasi eesotsas J. Laidoneri, A. Piibu ja K. Virmaga. Viimase kohta pani era-kond oma keelu maksma, mille tõttu ta tuli loobuda kohast, kust oleks mõnegi hea summa aastast teeninud.

Mõni tegelane võib nüüd käsi hõõruda, kuna on saavutanud seda, mida aastate jooksul ihaldanud kätte saada. Mõjule pää-seb õieti see kapital, mis meile ikka on ol-nud võõras, mida meie ei ole toetanud. Need on õieti need kapitalid, mis koondun-ud Scheeli pank. See pank ei ole vii-mastel aastatel pürdunud puhtpangatege-vusega, vaid on enda juhtimisele võtnud kaudsel teel hulk ettevõtteid, kes omal ajal pangast laenu said. Nimetada võiks õlle-vabrikuid, paberivabrikuid ja Krulli metalli-vabrikut. Ka üksikuid teisi ettevõtteid on tahetud saada selle panga klientideks. Kui 1927. a. oli Rahvasteliidu laenu realiseeri-

mine Londonis, siis pandi selle panga juh-tide poolt kõik käima, et laenu realiseeri-mist saada korrespondentpanga kätte. Oldi pahased, et kavatsused luhtusid, et realiseerimine läks teistele pankadele. Siis kõneldi kibedaid sõnu läbirääkijate kohta.

Edasi asutati „Kiviõli Aktsiaselts“, kus juhtideks olid peale K. Scheeli veel J. Lai-doner ja kadunud A. Uibopuu. See oli õieti esimene tähtsam samm, kus eesti te-gelased läksid koos Scheeliga. Eesti nime-sid oli vaja kodumaa kui ka välismaa jaoks. Omal ajal kõneldi isegi sellest, et J. Lai-doneri kutsuda K. Scheeli panga direktori-riks. Kavatsused luhtusid. Aegajalt on Scheeli mõju kasvanud. Krulli vabrik on enda täita saanud hulk riiklikke tellimusi ja suudab nende varal praegu päris korra-likult töötada.

Kuid viimane poolaasta on andnud suu-remaid tagajärgi Scheelile. Mida rootsi ki-viõlivabriku juhid ei suutnud teha, seda lühikese ajaga viis läbi „Kiviõli Aktsia-selts“. Viimane oli senisesse vabrikusse paigutanud suuremaid summasid, mille ta-gasisaamiseks lootusi ei paistnud olevat. Investeeriti 2,5 miljonit krooni. Veel prae-gu on bilansis seltsi väärtuste all märgitud katseaastate kulud, mis tõusevad 1,8 mil-joni kroonini.

Hakati läbirääkimisi pidama raudteele õli ajamise asjus, et vedureid üle viia õli-küttele. Siin suudeti saada põhimõttelik ja jaatav otsus: Eesti raudteed lähevad põlev-kivi küttelt üle õliküttele. Aastane õlitarvi-vitus võib olla 45.000 tonni. Nüüd tegi riik kõige suurema eksisammu. Heidetakse käe-ga riiklikule ettevõttele, mis 10 aastat pion-eerina töötanud, ja raudtee varustamine õliga antakse erakätesse. Põhimõtteliku ot-suse juures õliküttele üle minna oleks tarvi-lik olnud kaaluda, kas ei saa riiklik ettevõte õli anda. Tehtud järelepärimised ei seadnud seda küsimust üldse üles, vaid nõudsid sootuks midagi muud.

Ning siis sõlmiti „Kiviõli Aktsiaselt-siga“ eelleping — mul on selle lepingu ära-kiri olemas — „raudteede poolt, kus viimane annab tellimise õli peale: 1931. a. 10.000 ja 1932. a. 15.000 tonni. Edaspidi peab hulk kasvama. Skandaalne on siin veel see, et sõlmiti leping, kui õlivabrikut veel üldse olemas polnud, kusjuures müüjal õigus jäi 6 kuu jooksul öelda, kas ta lepingule alla kirjutab või sellest loobub. Selle lepinguga mindi siis Saksamaale ja Hollandisse uue vabriku ehitamiseks raha muretsema. Suu-deti veel teisi lepinguid sõlmida, ja kui lõpuks majandusminister nõusoleku andis

Eestis valmistatava bensiini müügi kaitseks välisdumpingu vastu, siis saadigi välismaalt raha umbes 5 miljoni krooni ümber.

Kui uue vabriku jaoks tekis päevakorrale jõujaama küsimus, siis majandusministri soovitusel tehti ettepanek Kreenholmile kose jõust saadavat voolu andma hakata põlevkivitööstusele. Ka siin suudeti jõuda kokkuleppele. Asutati uus „Eesti Kiviõli elektriselts“, mille põhikirjale jällegi J. Laidoner ja K. Scheel alla kirjutasid. Seltsi põhikapitali — 500.000 kr. — panid kokku K. Scheel, Kreenholmi vabrik ja Berliini Siemens-Schuckert. Viimane andis ka kaubakrediiti 1 miljon krooni 10 aasta peale 8 protsendiga.

Siiupeale öieti algas vaidlus Narva kose kasutamise kohta, kusjuures pahameelt tekitas asjaolu, et Eestisse juba muu tühjatähja kõrval sisse veetakse liipreid, kõrgepinge poste ja ühenduspuid. Ja et neid sisse tuuakse tollita, kogu sisseseade tollist vabastatakse ja riik kuni 180.000 kroonist tollirahast loobub.

Et kosest saadavat elektrit väljaspoole Kreenholmi tarvitamise piirkonda viia, selleks peab luba olema. Et ettepanek valitsuse poolt vastuvõtmist leiaks, oli vaja juurde tõmmata tähtsamaid tegelasi. Selleks moodustatigi uue seltsi juures pealtnäha ülearune asutis — nõukogu, mille liikmeks on siis tuntud nimedega härrad.

Kogu selle ettevõttega on siis Scheel saanud kätte mitu asja. Uue nõukogu kaudu on ta suutnud endaga siduda tähtsamaid eesti seltskonnategelasi. Uus vabrik varustab riigi raudteid õliga. Selle hind on küllalt nii kalkuleeritud, et edaspidisel töötamisel oleks kaetud katseaastate kulud, mis vähemalt 1,8 miljonit krooni. Ning kui hästi läheb, likvideeritakse riiklik põlevkivitööstus ja bensiinivabrik ning siis võivad eratöösturid oma saadustele vabalt hinda määrata ja ilusaid summaseid teenida.“

Mis sellele juurde võiks lisada, oleks see, et leping ise eelarve-seadusele risti vastu käib, et selle tempelmaksustamisega küsimuse lahendamiseks isesugust rada on käidud, mida veel selgitada tuleks, ja et lepingut ei saadud alguses täita, sest vabrik defektide tõttu ei saanud õli anda ning seda tuli osta vist riigi põlevkivitööstusest.

Nüüd nagu teada ajalehtedest, läheb „Kiviõlisse“ uus direktor, ühtlasi ka vist panga nõukogusse, keegi kõrgem ametnik Majanduseministeeriumist, kes samuti kui insener Imelik omal ajal, ma ei hakka siin Imeliku imelikkudest tegudest pikemalt rääkima, pidi riigi huvisid kaitsma läbirää-

kimistel ja kauplemistel, mida majanduslikkudes küsimustes pidada tuli just selle sama grupi ettevõtetega, kelle teenistusse nüüd üle minnakse üle sajatuhandelise kuu-palgaga.

Nüüd, kus asitõendus olemas, olgu küll, et seda asitõendust tema isikus Riigikogus demonstreerida ei või, nagu siin ükskord demonstreeriti, selgub, miks need väikse kontsessiooni asjad nii soodsalt Majanduseministeeriumis arenesid.

Nüüd on ehk ka arusaadav, miks § 8 nimetatud Virumaa Elektri aktsiaselts nii julgelt oma väljamaalt sisseveetud kõrgepingepostid päästas Eesti pinnale, ilma et temale ametlikult keegi selleks luba oleks andnud. Esialgul paistis see olevat mingi okupatsioon välismaalaste poolt, aga nüüd kui neid asju teame, paistab meile nii mõnigi selge olevat.

Sellessamas Tartu lehes ilmus ka artikkel „Müüdavad mehed“, kus räägiti kõrvuti Narva kose kontsessiooniga ka teistest majanduslikkudest tähtsatest küsimustest: tikumonopolist, kitsarööpalise raudteeseltsist, Vene-Balti tehastest, suurtest riiklikkudest sisseostudest, väliskapitali koostöötamisest Eesti väga tuntud poliitiliste tegelastega — aktsiaseltsidest, kus figureerib näppude peal loendatav „ametlikkude direktorite seisus“, ühes või teises kombinatsioonis, kes saavad oma nii ja nii kõrget kuutasu, nii ja nii mitukümmend tuhat senti kuus, nüüd juba on tegemist sajatuhandelate sentidega. Väliskapital olevat tõmmanud need härrad mängu ainult selleks, et nende kinnimakstud nimede kaudu saavutada erakordseid soodustusi, mis ulatavad isegi väljaspoole seadusega lubatud piire. Nende riigimeeste mõjuvate nimede kaudu kaubeldakse vastavatele tööduseharudele erakorralisi kõrgeid kaitsetolle ja haruldaselt häid monopoli- või kontsessiooni tingimusi. Seda artiklit ei ole siiani ümber lükatud, ja ma ei ole kuulnud, et ta kirjutaja oleks vastutusele võetud. Peab ütleva, et see oli tõsi, ja meie praegune seaduseelnõu on selleks veel üks ülearune tõendus. Kas ei sobi iga sõna sellest artiklist käesoleval juhul kui rusik silma-auku?

Agas nüüd küsime, kes peab maksma? Sest kõik need soodustused, kulud ja väljaminekud, mis väliskapitaliga teotsev aktsiaselts peab ühel või teisel näol kandma, peavad mitmekümne-, saja- ja tuhandekordselt tagasi tulema, ja seda peab ometi keegi tasuma, ja mitte keegi muu, kui armas Eesti rahvas. Ja tekib põhjendatud

kahtlus, kas ei maksa Eesti rahvas siin lõpuks veel kallimaga, kui varanduslikud, majanduslikud väärtused, mis siin kaalul. Viimased hilbud on niikuinii kodanikkudelt maha võetud, sealt enam suurt midagi võtta ei ole, ja kui siin teatud piirid üle minnakse, siis võib asi väga kardetavaks minna. Kuid käesoleval korral on väliskapitalil, kes püüab oma kanda kinnitada majanduslikult nii tähtsale alale, kui seda on riigi elektrifitseerimine, võib-olla kauge-maleulatavamad kavatsused.

Hitler ei räägi asjata sõnu, ja see, mis ta hiljuti ütles Baltimaade sattumise kohta Saksa mõju alla, mis viia võib kuni iseseisvuse kaotamiseni, seda tuleb silmas pida. Raske on igatahes vahet teha majandusliku ja poliitilise kapitali vahel, ja ma jätan praegu selle küsimuse lahtiseks, lootes, et tulevik siin selgituse toob. Seaduseelnõu tekst ei anna siin järelduste tegemiseks mingit toetuspunkti. Kuid ka sel korral, kui väikese kontsessiooni taga seisvate ringkondade tagamõtted niikaugemale ei ulatu, võib siiski vastuvaidlemata konstateerida seda tagamõtet, mille tõenduseks on eelnõu tekst. Ja see tekstist väljalootav väikse kontsessiooni tagamõte on, et üks praegustest kose osalistest kasutajatest tahab ennast kindlustada, et tema kohta hiljem kerenskiaegset veejõudude kasutamise seadust ei saaks käsitada ja et ta maskeeritult saaks uue väikse kontsessiooni alusel kasutama hakata kogu veejõudu ja sellest loobumisel suure kontsessiooni kava puhul õigustatud oleks läbivoolava veejõu eest tasu nõudma, mitte kontsessiooni objekti, ka mitte kogu tarviduse suuruse elektrijõu eest, nagu § 17 seda näeme. See asjaolu kui ka see, et väikse kontsessiooni järele investeeritud kapital ülespuhutult suurena on näidatud, mis suure kontsessiooni poolt tasumist peab leidma, teeb suure kontsessiooni kasutamise võimalused lähemas tulevikus äärmiselt küsitavaks, kui mitte täiesti võimatuks. Seega oleme vastuse leidnud sellele küsimusele, mis üles seadsime, kas on käesolev kontsessioon takistuseks suurele või mitte. Selle väite põhjenduseks toon veel edaspidi üksikasjalisi näiteid seaduse paragrahvidest, mis seda väidet kinnitavad. Kõigepealt paistab imelik olevat see asjaolu, et selle väikse kontsessiooni andmisel ei talitata loogiliselt. Kellelegi võib kontsessiooni anda niisuguse objekti peale, mis riigivõimu käsutuses. Narva kose jõu kohta ei ole see küsimus kuidagi selge, nagu näeme seda eelnõu seletuskirjast. Enne kontsessiooni

andmist peaksid kõigepealt selgeks tehtama õiguslikud vahekorrad, tuleks fikseerida riigivõimu käsutamise küsimus, ja alles siis kindlal ja selgel alusel võiks kontsessiooni väljaandmisest juttu olla. Aga Riigikogu üldkomisjon lükkas omalajal tagasi Narva jõe veejõu töölerakendamise ja tarvilikkude maa-alade ja päraldiste sundvõõrandamise seaduse kava. Üldkomisjon seda vastu ei võtnud. Kontsessiooni võiks välja anda peale selle seaduse jõusseastumist. Kui seda aga siiski praegusel korral püütakse teha ilma selleta, pealegi käesoleva kontsessiooni kava seletuskirjas motiivina seletatakse, et seda tehakse osalt sellepärast, et riigi õigused Narva kose kohta segased ja vastuvaideldavad on, siis on tagamõte selge: Selle kontsessiooniga saab praegune kose kasutaja õigustuse oma senistele pretensioonidele kose suhtes. On selge, mis määral see tulevikus takistama saab suure kontsessiooni kava teostamist.

Üksikute paragrahvide juurde asudes peaks tähendama, et kõigepealt eelnõu juures puudub täielik selgus kontsessiooni objekti üle. Eelnõu §§ 1 ja 2 järgi peaks arvama, et selleks objektiks on jõujaama laiendamine ja sellest saadav lisaenergia: 900 HP asemel 4.680 HP, s. o. 3.780 HP. Sellele vaatamata, et see peaks selge olema, käsitatakse § 6 energia määra 9.152 HP, mida kontsessioonäär on õigustatud kontsessiooni alusel kasutama ilma kontsessiooni maksuta. §§ 1. ja 2. räägitakse 3.780 HP lisaksandmisest, kuna § 6. öeldakse, et kontsessiooni alusel võib kasutada elektrienergiat, mis tõuseb 9.152 HP, see on kolmekordse määrani. Selle sama paragrahvi teise lõike järgi ei määra ka see võimsus tasusummat, mis käesoleva kontsessiooni lõpetamisel tuleb maksta. § 17 määratakse see tasu veejõu eest. Palun tähelepanelikult jälgida § 17 redaktsiooni. Seal määratakse tasu kontsessiooni väljastamisel veejõu eest. Mitte väikese kontsessiooni põhjal tarvitatava elektrienergia väljaostmise eest, vaid veejõu eest, sealjuures teadmata, missuguse hulga eest. Kuid kontsessiooni väljaostmisel võib ikkagi tasu maksta ainult kontsessiooni objekti eest. Seda peaks kompenseerima suure kontsessionääri kohustus, anda elektrienergiat sama hinnaga väiksele kontsessionäärile ja tasuda investeeritud kapital. Veejõud on maksvate, kerenskiaegsete seaduste järgi riigi omandus. Aga käesoleva kontsessiooniga antakse see riigiõigus ära ja tasu tuleks maksta peale investeeritud kapitali ja omahinnaga elektri-

energia veel veejõu eest. Seega annab käesolev kontsessioon ka veejõu Kreenholmi eraomanduseks.

Kui Riigikogu seaduseelnõu pealkirja või seda tervet seaduseelnõu tagasi ei lükka, siis vähemalt on tarvis vastavad parandused II lugemisel sisse võtta selles põhiküsimuses, mida see seaduseelnõu käsitleb, nimelt ära määrata, kuikaugele kontsessioon ulatab. Selles küsimuses peab olema selgus ja ära tähendatama selgesti kontsessiooni objekt, see on nimelt 3.780 HP, mis tekkinud praeguse jaama suurendamisel käesoleva kontsessiooni alusel.

Selle põhimõtte tagajärg oleks, et Kreenholmi manufaktuuri a/s, Narva linavabrik ja Narva kalevivabrik jääksid endiselt kasutama veejõudu enda tarvituseks praegusel alusel, see on ilma ühegi kontsessioonita. See oleks õiglane, sest üht kasutajat eesõigustada või luua ebasoovitavat pretsedenti teiste suhtes praeguse kontsessiooniga oleks ebaõige.

Kui see õige põhimõtte seaduses jalule seada, langeks § 6 ära ka norm 9.152 HP Kreenholmi tarvituseks. Käesolev kontsessioon ei peaks puudutama üldse seda jõudu ega tema maksustamist. Selle küsimuse lahendamiseks peaks antama eriseadus, mis lahendaks kõikide seniste kose energia tarvitajate vahetada riigiga.

Ühtlasi tuleks siis muutusele § 12. Kuna kontsessiooni objekt vastuvaidlemata on 3.780 HP, siis peab suur kontsessioonäär tasuma ainult seda, see on andma väiksele kontsessioonäärile 3.780 HP sama hinnaga, mis maksab § 7 kohaselt väikse kontsessioonääri suhtes, peale selle tasuma muidugi investeeritud kapitali.

Mis puutub selle investeeritud kapitali tabelisse § 11 juurde, siis ei ole selles seaduses eneses ega tema seletuskirjas mingisuguseid andmeid tegelikult tarvislõinud kapitali investeerimise kohta. Pealiskaudselt hinnates näib, et kapitali summa kunstlikult liiga kõrgena on näidatud 900.000 krooni. Kahjuks üldkomisjonis ei läinud korda asjatundjate abil neid küsimusi selgitada, sest minu ettepanek, kutsuda komisjoni koosolekule vastavaid eriteadlasi seletust andma, lükati tagasi. Nende asjatundjate arvamine on ära kuulatud rahaasjanduse komisjonis, kuid niipalju, kui mul teada, pole nende seletustest kuidagi viisi võimalik välja lugeda, millega see summa, mis siin ette nähtud, see 900.000 krooni, põhjendatud on. Kontsessiooni seaduse järele on lubatud vahetada kaks vana turbiini

uutega. Õigem ehk oleks olnud, kui kontsessiooni objektina oleks kindlaks määratud kindel veehulk. Kuid praeguse seaduse teksti juures ei saa olla teisel arvamisel. Seadus ei näe ka ette kanali süvendamist või laiendamist ja seega õigust suurema veehulga tarvitamiseks. Veejõu tarviduse suurenemine ei ole seega kontsessiooni objekt — pole seepärast õigustatud vesiehituste, see on kanali eest tasu nõudmine, missugune kulu — puhastamine, parandamine — oleks samasugune olnud ka vana turbiinide juures. See kulu tuleks seega täiesti kustutada. Järelikult see kulu on sarnane, mida tuleks täiesti sellest tabelist kustutada. Samuti ei ole õigus nõuda tasu transformatorite eest, sest kogu liinivõrk ja sellega ka need transformatorid ei kuulu kontsessiooni objekti hulka. Normaalkontsessiooni tingimustes on see harilikult küll nii, ja siis lähevad need hiljem ka tasuta, nagu seaduses on ette nähtud teistegi asjade kohta, riigi omanduseks. Siin on see asi nii kombineeritud, et see osa, nimelt liinivõrk kuulub Virumaa elektri aktsiaseltsile, ja sellepärast see siis ei saa kontsessiooni lõppemisel riigile langeda. Nii et see kulu tuleks kustutada. Järelikult kogu see amortisatsiooni tabel, missugune siia juurde lisatud, tuleks põhjalikult ümber töötada.

Kokku võttes pean ütleva, et rasketest aegadest hoolimata, kus Eesti riigis häda ja viletsus on laialistes hulkades äärmiselt suur, — ma toon vaid ühe näite — ajal, kus üks hädatarvilikumatest toiduainetest, suhkur, mille hind senini võrdlemisi odav oli, on muutunud laialistele rahvahulkadele kättesaamatuks toreduseaineks, nii et laps küsib emalt, mis asi see suhkur on, — niisugusel raskel viletsuse ajal astutakse samme, mis sihitud on selleks, et, kui mitte just viimast, siis ometi väga tähtsat Eesti rahva varandust kätte mängida väliskapitalile ja muretseda väliskapitalile tulevikus kümneid või sadasid miljonid sissetulekuid Eesti rahva kullul. Siin peab vastu astuma ja ütleva: selleks ei ole õige aeg. Nende soodustuste eest, mis üksikud kõrgemad ametnikud, üksikud võimukandjad on saanud väliskapitalilt, nende soodustuste eest taetakse kõige raskemal ajal ära võtta Eesti rahvalt tähtsat osa tema varandusest. Pidage meeles, härrad Riigikogu liikmed, enne, kui teie tõstate käe selle seaduseelnõu pealkirja poolt, et neid sajatuhandelisi direktorikohti ei anta vastutasuta, vaid nende eest peab Eesti rahvas maksma, ja Eesti rahva ees peavad vastutama selle eest

need, kes selle seaduse poolt hääletada julgevad.

Aruandja V. Hasselblatt (lõpusõna): See, mis härra Jõeäär poolt ette toodi seaduseelnõu vastu, on kõik peaaegu ette toodud rahaasjanduse komisjonis ja üldkomisjonis, ainult need kirjad ja ajalehed jäid ette kandmata. Ma arvan, nende juurde ei ole tarvis tagasi tulla, sest ajaleht ei ole mõõduandev ning härra Jõeäär seda ka meile andnud ei ole. Üks küsimus, mida ta puudutas, selle juurde tahan siiski tagasi tulla.

Nagu härra Jõeäär ütles, Siemens & Schuckert olevat suure kontsessiooni küsimust uurinud ja suure kontsessiooni kava välja töötanud, et seda siis endale paluda. Siemens & Schuckert on seda kava välja töötanud Majanduseministeeriumi tellimisel, kui esimene asjatundja Euroopas, ja selgeks teinud, et suure kontsessiooni väljehitamiseks puuduvad majanduslikud eeldused. Härra Jõeäär tuli tagasi nende arvamiste juurde, mis Raud on Narva jõe suhtes esile toonud. Kuid selle küsimuse juures — õlikütte peale üleminemiseks — on härra Raud väga kahelnud. Ta on rahaasjanduse komisjonis kui ka väljasõidul kiviõlitööstusesse asjatundjaid lasknud endale seletada, ja kõik on aru saanud, et ta eksib. Muidugi seda üldkomisjon ja rahaasjanduse komisjon ei suuda üksikasjaliselt läbi kaaluda, kuivõrt üleminek õlikütte peale on soodsam, kui elektrijõu peale üleminek sellest jaamast, kusjuures need autoriteetid, mis meil ligi seisavad, riigiametnikud on, kes seda seisukohta jagavad, mis selle seaduse aluseks võetud on. Meile öeldi ka, et tulevikus saab odavat elektrienergiat põlevkivikuttega, kui kohalik jaam ehitada iga õlikivitööstuse jaoks. Seni seda tehtud ei ole, ja praegune jõud, mida praegu põlevkivikuttega kätte saadakse, on igatahes kallim, kui jõud, mida selle kontsessiooni abil tahetakse õlikivitööstusele kätte muretseda.

Rkl. Jõeäär puudutas siin üht tähtsat küsimust, ja nimelt seda, millest siin juba juttu oli esimesel lugemisel: kas väike kontsessioon takistab suurt kontsessiooni. Minu härrad, ma ei tahaks tagasi tulla kõigi nende väidete juurde, mis selle küsimuse kohta juba ette toodud. Ainult seda tahaksin öelda, et nii kaua, kui Dickinson ei soovinud suurt kontsessiooni võtta, seletas ta, et see väike kontsessioon põrmugi ei takista suurt kontsessiooni. Ka pärast, kui ta tahtis Narva koske oma kätte võtta, leppis ta väikese kontsessioonäriiga Majandusemi-

nisteeriumi esitaja juuresolekul täiesti kokku, ja raskused olid väga kiirelt kõrvaldatud. Ja siis peame sellega arvestama, et rahvusliku jõukomitee ja veekomitee ning Majanduseministeeriumi eriteadlased on ühemeelselt sellele otsusele jõudnud, et antud puhul väike kontsessioon kuidagi ei takista suure kontsessiooni läbiviimist, kui aeg jõuab kätte, et teda võidaks kasulikult üles seada.

Ühes ja nimelt juriidilises küsimuses härra Jõeäär minu arvates rängalt eksib. Ta räägib sellest, et võõrandamise puhul tulevikus suure kontsessiooni läbiviimiseks on selle eelnõu § 17 põhjal ette nähtud, et midagi tuleb Kreenholmile tasuda, mille eest Kreenholmil tasusaamise õigust ei ole. Nimelt on § 17 ette nähtud, kuidas tuleb talitada, kui suure kontsessiooni läbiviimiseks tuleb asuda sundvõõrandamisele. Selle küsimuse juurde võiksime tagasi tulla teisel lugemisel siis, kui § 17 eelnõust arutisel on. Kuid tähendan juba nüüd selle peale, et § 17 öeldakse, et vahekorrad kontsessioonääri ja riigi või § 10 ettenähtud uue kontsessioonääri vahel § 16 nimetatud veejõu ja selle kasutamise seadiste suhtes lahendatakse sundvõõrandamisel ja kontsessioonääri veejõuta jätmise juhul maksivate seaduste põhjal. Sellega ainult konstateeritakse, et status quo jääb maksma. Edasi öeldakse paragrahvis, et vahekorra lahendamisel arvestatakse nimetatud veejõud § 16 määratud piirides tõelikult saavutatavate kasude ulatuses. Siin väitis härra Jõeäär, et selle veejõu eest ei tule maksta. Kuid see on täpselt vastav Kerenksi seadusele, kus § 4 p. 2 öeldakse venekeeles järgmist:

4. „Вознаграждение за принудительное отчуждение имущества, временное занятие ихъ и установление права участия въ пользовании ими производится по правиламъ, изложеннымъ въ статьяхъ 594, 602-608, а равно въ статьяхъ 577-593 и 595-600 Законовъ Гражданскихъ (Св. Зак., т. X., ч. I, изд. 1914 г.), съ тѣмъ, однако: 2) что размѣръ вознагражденія опредѣляется по справедливой оцѣнкѣ, безъ примѣненія правилъ, изложенныхъ въ пунктахъ 5-7 статьи 584 тѣхъ же законовъ, причемъ принимаются въ расчетъ только уже дѣйствительно извлекаемая владѣльцемъ отъ воднаго теченія выгоды, поскольку таковыя умаляются сооружаемою установкою, но не предполагаемыми выгоды, вытекающія изъ одной лишь возможности использования силы паденія воды въ предѣлахъ его владѣнія;“

Tähendab, siin on kindlaks tehtud, et võõrandamise puhul tuleb tasu maksta ainult selle veejõu kasutamise eest, mis kasutati, ja järelikult on seadus täiesti kooskõlas veneaegse seadusega.

Siis pean tagasi tulema küsimuse juurde, mispärast meie ei ole vastu võtnud võõrandamise seadust. Juba I lugemisel seletasin, et selle kontsessiooni andmise puhul, mis käib ainult suurendatud veejõu kasutamise ja üleandmise kohta, selle küsimuse lahendamine ei ole tähtis.

Kahtlemata läheks igasugune võõrandamine riigile väga palju maksma, kuna need varandused seisaksid Kreenholmi käes, ilma et riigil sellest kasu oleks.

Sellepärast leidis rahaasjanduse komisjon kui ka üldkomisjon, kus seda asja väga põhjalikult arutati, kus seda küsimust kaaludes ära kuulati asjatundjaid, kaubandustööstuskoja arvamisi j.n.e., et seaduseelnõu tuleb vastu võtta, missuguse seisukohaga olid kooskõlas ka asjatundjate arvamised. Sellepärast julgen teha ettepaneku, seaduseelnõu vastu võtta. Neid arvustusi, mis härra Jõeäär ette tõi, ei maksaks nii tõsiselt võtta.

Juhataja: Asun pealkirja hääletamisele. (Hääletatakse.) Poolt on 27 häält, vastu 24 häält. (Hüüe: Sedelitega!) Nõutakse sedelitega hääletamist. (Hääletatakse.) Poolt on 31 häält, vastu 36 häält. Seega on pealkiri tagasi lükatud.

(§ 1.)

A. Jõeäär: Kuna seaduse pealkiri on tagasi lükatud, siis loomulikult tuleb ka § 1 tagasi lükata. Teen vastava ettepaneku,

§ 1 tagasi lükata.

See on eitav ettepanek ja otsustatakse paragrahvi hääletamisel. Selleks juhuks, kui seda ettepanekut vastu ei võeta, panen ette, § 1 muuta järgmiselt:

„§ 1. Vabariigi Valitsus sõlmib Kreenholmi Puuvillasaaduste Manufaktuuri osaihisusega kontsessioonilepingu viimase jõujaama laiendamisest 3.780 HP nominaalvõimsuse võrra saadava lisaenergia kasuta-

mise kohta, käesolevas seaduses määratud piirides ja alustel.“

Ühtlasi teen ettepaneku, kui see parandus vastu võetakse, siis

§ 1 ja järgmised anda läbivaatamiseks üldkomisjoni.

Aruandja V. Hasselblatt (lõpu sõna): Iseenesest ei võiks sisuliselt härra Jõeääre ettepaneku vastu olla uue redaktsiooni suhtes. Kuid seal puudub, nagu ma näen, üks tähtis kontsessiooni objekt ja nimelt, õigus seda elektrijõudu edasi anda. (V a h e l h ü ü e.) Kui Teie § 1 tahate fikseerida kontsessiooni objekti, siis tuleb fikseerida esiteks voolu tarvitamine suuremas ulatuses kui senini, ja teiseks edasiandmise õigus.

Isiklikult arvan ja võin rahaasjanduse komisjoni nimel kaitsta § 1, sest see on paremini vormuleeritud.

Juhataja: Panen hääletamisele § 1 rkl. Jõeääre redaktsioonis. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 30 häält, vastu 33 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud. (Hüüed: Sedelitega!) Nõutakse sedelitega hääletamist. (Hääletatakse.) Poolt on 34 häält, vastu 33 häält, seega on § 1 vastu võetud rkl. Jõeääre redaktsioonis.

Vaheaeg kl. 19.15 min. — kl. 19.35 min.

Koosolekut juhatab Esimees **K. Einbund.**

Sekretäri kohal sekretäri esimene abi **A. Tõllassepp.**

Majanduseminister A. Jürman (korra kohta): Teen ettepaneku, seaduseelnõu arutamine katkestada.

Juhataja: Rkl. Jõeäärelt on korra kohta ettepanek, anda § 1 ja järgnevad üldkomisjoni. Ma saan aru, § 1 sel kujul, nagu ta vastu võeti.

Kõigepealt tuleb hääletamisele Majanduseministri ettepanek. (Hääletatakse.) Ettepanek on vastu võetud. Seega langeb ära rkl. Jõeääre ettepanek.

Päevakord on läbi. Lõpetan Riigikogu koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 19.38 min.

Õige.

Koosoleku sekretärid (allkirjad).

Kinnitan.

Koosoleku juhataja (allkiri).